

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Факультет психології та соціальної роботи

Кафедра соціальної і прикладної психології

Дипломна робота

бакалавр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: **«Когнітивна та особистісна ригідність батьків як фактор
формування і підтримки емоційних порушень дитини»**
«Cognitive and personality rigidity of parents as a factor in the formation and
maintenance of the child emotional disturbances »

Виконала: студентка денної форми навчання

напряму підготовки 6.030102 Психологія

Гулжанова Марія Таганівна

Керівник к.психол.н., доц. Гусакова М. П. _____
(підпис)

Рецензент к.психол.н., доц. Буганова В. М. _____
(підпис)

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ ____ від ____ . ____ .2018 р.

Захищено на засіданні ДЕК №
протокол № ____ від ____ . ____ .2018 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ДЕК

_____ Подшивалкіна В. І.
(підпис)

_____ Родіна Н. В.
(підпис)

Одеса – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ КОГНІТИВНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ РИГІДНОСТІ БАТЬКІВ ЯК ФАКТОРА ФОРМУВАННЯ І ПІДТРИМКИ ЕМОЦІЙНИХ ПОРУШЕНЬ ДИТИНИ 6	
1.1. Сутність ригідності батьків: когнітивний і особистісний аспекти.....	6
1.2. Фактори, що впливають на емоційні порушення дитини	13
1.3. Вплив когнітивної та особистісної ригідності на емоційні порушення дитини	17
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КОГНІТИВНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ РИГІДНОСТІ БАТЬКІВ НА ФОРМУВАННЯ І ПІДТРИМКУ ЕМОЦІЙНИХ ПОРУШЕНЬ ДИТИНИ	24
2.1. Організація та методи емпіричного дослідження.....	24
2.2. Специфіка оцінювання впливу ригідності батьків на емоційні порушення дитини	36
2.3 Специфіка оцінювання емоційних порушень дитини.....	41
Висновки до другого розділу	47
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що на сьогоднішній день гостро постає питання про роль сім'ї у вихованні дітей. При цьому, не викликає сумнівів, що особистісні характеристики батьків роблять значний вплив на емоційний стан дітей. Дитячий вік є періодом найбільш стрімкого фізичного і психічного розвитку, початкового формування фізичних і психічних якостей, необхідних людині протягом усього подальшого життя, якостей і властивостей, що визначають концепцію життя дорослої людини.

Головна роль у вихованні дитини відводиться не тільки школі (вчителям, психологам, соціальним педагогам), але і, звичайно, належить родині, яка стає координатором і регулятором у вихованні. Тому важливу роль відіграє сім'я в процесі виховання. Вона закладає основний фундамент в процесі соціалізації і дорослішання дитини.

Дуже важливий фактор емоційної врівноваженості і психічного здоров'я дитини - це стабільність сімейного середовища. Велике значення має «якість» сім'ї, її виховна здатність. Сім'я, нездатна виховувати, призводить до серйозних порушень в процесі соціалізації дитини.

Керівна роль у формуванні правильної поведінки молодших школярів належить дорослим. У процесі близьких взаємин з матір'ю, батьком, братами, сестрами, дідусями, бабусями та іншими родичами у дитини з перших днів життя формується структура його особистості. Він входить в світ своїх рідних, переймає норми їх поведінки.

Тому батьки в житті дитини відіграють велику і відповідальну роль. Вони дають перші зразки поведінки. Дитина наслідує, і прагне бути схожим на матір і батька. Коли батьки розуміють, що багато в чому від них самих залежить формування особистості дитини, то вони поведуться так, що всі їхні вчинки і поведінка в цілому сприяють формуванню у дитини тих якостей і такого розуміння людських цінностей, які вони хочуть йому передати. Такий процес виховання можна вважати цілком свідомим, так як постійний

контроль над своєю поведінкою, за ставленням до інших людей, увага до організації сімейного життя дозволяє виховувати дітей у найбільш сприятливих умовах, що сприяють їх всебічному і гармонійному розвитку.

На сьогоднішній день значна кількість вчених займаються проблемами психології дітей різного віку, вивченням факторів впливу на психоемоційний стан однак остаточно невивченим залишається проблема впливу саме ригідності хоча б одного з батьків на емоційний стан дитини.

Виходячи з цього не викликає сумніву актуальність дослідження впливу ключових рис характеру і темпераменту на можливість виникнення емоційних порушень у дітей.

Мета роботи: теоретично і емпірично дослідити вплив когнітивної та особистісної ригідності на емоційні порушення дитини.

Об'єкт дослідження емоційна сфера дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: вплив когнітивної та особистісної ригідності на емоційні порушення дитини

Гіпотеза: наявність ригідності у одного або двох батьків негативно впливає на емоційний стан дитини.

Завдання дослідження:

Розкрити сутність ригідності батьків: когнітивний і особистісний аспекти;

Узагальнити фактори, що впливають на емоційні порушення дитини;

Встановити вплив когнітивної та особистісної ригідності на емоційні порушення дитини.

Методи дослідження:

1. Аналіз психолого-педагогічних, соціально-психологічних праць з теми дослідження.

2. Бесіда.

3. Спостереження.

4. Тестування.

Методологічною основою дослідження є: вчення про вплив сім'ї як

соціального та культурного середовища на розвиток особистості; теорія розвитку особистості; положення про педагогізацію сімейно-побутового середовища; положення про упоряджену сутність особистості дитини, про діяльнісний підхід до формування особистості дитини, психологічний аналіз емоційних явищ і порушень емоційного розвитку, концепція провідної ролі навчання в розвитку.

Практична значимість дослідницької роботи полягає в оптимізації та з'ясуванні взаємозв'язку ригідності батьків з емоційним станом дитини.

Дослідження проводилося на базі дитячих дошкільних установ міста Одеси: №77, 57. Основною умовою вибору сімей була наявність в групах дітей з емоційними порушеннями, а саме була обрана агресія. Відбір проводився за участю психолога та вихователів дитячого садка, які і допомагали зробити правильний вибір дітей саме з даними емоційними порушеннями.

Структура роботи: робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У даній роботі ми розглянули особливості впливу ригідності на емоційну сферу молодших школярів. Вплив сім'ї на виховання дитини дуже значущий, бо сім'я - це найважливіший інститут соціалізації. Вона є середовищем існування, розвитку людини від самого народження і до смерті.

Формування особистості дитини закладається в сім'ї, під впливом батьківської любові, впливом авторитету батьків, сімейних традицій. Адже все те, що він бачить і чує у родині, він повторює, наслідує дорослим.

Особливістю емоційної сфери молодшого школяра, є його значна емоційна збудливість, яка накладає відбиток на весь психічний вигляд дитини. Разом з ним емоції дитини малостійкі, рухливі.

Сім'я - складна система взаємопов'язаних процесів. Внутрішньосімейні взаємини - один з компонентів цієї системи, які, в свою чергу, теж мають складну структуру.

Взаємини дітей і батьків складаються під впливом ряду факторів: психологічний мікроклімат у родині, особистісні властивості і якості самих дітей.

В результаті дослідження зроблені наступні висновки:

1. Ригідність батьків до дитини обумовлює його тривожний стан, емоційний психологічний дискомфорт.
2. Позитивні взаємини між дорослими та дітьми формуються при сприятливому кліматі в сім'ї, при наявності морального характеру самостійності дітей.

В практичній частині дипломної роботи було проведене емпіричне дослідження впливу когнітивної та особистісної ригідності батьків на формування і підтримку емоційних порушень дитини. В дослідженні прийняло участь 40 дошкільників у віці 4-5 років, а також їх батьки (мами).

Для експерименту були обрані наступні методики: для дослідження ригідності батьків - тест Струпа і методика «Діагностика ригідності» Г.

Айзенка; для дослідження емоційного стану дошкільників – методика «Емоційна ідентифікація» Є.І. Ізотової (форма А – для дітей 4-5 років), яка складається з двох діагностичних серій.

В ході роботи за двома методиками опитування матерів були отримані схожі результати, які показали, що близько половини матерів даної вибірки мають високий ступінь ригідності. У 12,5%-15% за різними методиками опитаних матерів даної вибірки ригідності немає, їм властиве легке переключення з однієї установки на іншу. Середній рівень ригідності виявлено у близько 40,0% опитаних.

Серед опитаних дітей у 65,0% виявлено високий рівень сприйняття експресії, у 20% - середній рівень та у 15% - низький рівень.

Абсолютна більшість дітей, а саме 60% вірно розрізняють емоції. П'ята частина вибірки (20% дітей) мають низький рівень розуміння емоцій, та 20% - розпізнають і розуміють емоції дуже чітко, на високому рівні.

Труднощі в пізнанні і вербалізації емоційного стану за експресивним комплексом по всім модальностям з використанням двох видів допомоги мали 20% опитаних дітей.

Серед даної вибірки дітей у 27,5% віковій нормі не відповідає виділення експресивних ознак, причин виникнення базових і деяких соціальних емоцій.

Також серед даної групи дітей у 22,5% вікова норма не відповідає здібностям довільного відтворення різних емоцій в ігровій та комунікативній діяльності.

У матерів з високим ступенем ригідності у більшості випадків діти мають утруднення зі сприйняттям експресії, розумінням емоцій, ідентифікацією емоцій, емоційними уявленнями та довільним вираженням емоцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kretschmer E. *Korperbau und Charakter*. 26. Aufl-Berlin-Heidelberg-New York: Springer Verlag, 1977.
2. Luchins A., Luchins E. *Rigidity of behavior*. Eugene Oregon, 1959.
3. Абрамова Г.С. *Возрастная психология./ Учеб. пособие для вузов.* - Екатеринбург: Деловая книга, 2016. - 232 с.
4. Аллаhverдов В. М., Феномен Струпа: интерференция как логический парадокс // *Вестник С.-Петерб. ун-та. Сер. 16.* 2014. Вып. 4. С. 90–102.
5. Бардиан А.Н. *Воспитание детей в семье. /Психол. - пед. очерки.* - М.: Просвещение, 2012. - 236с.
6. Блонский П.П. *Психология младшего школьника.* - М.: Инфра, 2007. - 143 с.
7. Богомаз С.А., Левицкая Т.Е. Гибкость реагирования учащихся в условиях психофизиологического эксперимента как диагностический показатель их функционального состояния // *Сибирский психологический журнал.* 2003. № 18.
8. Божович Л.И. *Личность и ее формирование в детском возрасте.* - М.: Наука, 2001. - 296 с.
9. Брускова Е.С. *Урок после уроков: (о воспитании детей в семье).* - М.: Высшая школа, 2007. - 164с.
10. Виннескотт Д.В. *Разговоры с родителями.* - М.: Педагогика, 2005.
11. *Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия: Учеб. пособие для студ.выш. учеб. заведений / Сост. И.В. Дубровина, А.М. Прихожан, В.В. Зацепин.* - 3-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2005. - 368 с.
12. Ганнушкин П.Б. *Избранные труды.* М., 1964.
13. Гарнец О.Н., Гильбух Ю.З. Исследование гибкости мыслительных действий у школьников. Сообщение 1: Возрастные различия // *Новые*

исследования в психологии. М., 1979.

14. Гребенников И. В. Основы семейной жизни. - М.: КСП, 2016.

15. Детская психиатрия / Под ред. Э.Г. Эйдемиллиер. СПб., 2005.

16. Закаблук А.Г. Возрастные особенности прогнозирования школьником своих эмоциональных состояний: Автореф. дис. ... канд. наук. Л., 1986.

17. Залевский Г.В. Фиксированные формы поведения индивидуальных и групповых систем. М.-Томск. 2004.

18. Зеньковский Л. Психология детства. - М.: ЭКСМО, 2006. - 321с.

19. Изард К.Е. Психология эмоций. - СПб.: Пресс, 2000. - 145 с.

20. Изард К.Е. Эмоции человека.- М.: Мир, 2000. - 180 с.

21. Изотова Е. И., Никифорова Е. В. Эмоциональная сфера ребенка: Теория и практика: Учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 288 с.

22. Крушинская С. И. (2001). Зависимость величины Струп-интерференции от сложности основной задачи // Психология XXI века: Тезисы Междунар. науч.-практ. конф. студентов и аспирантов «Психология XXI века» / Под ред. А. А. Крылова. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. С. 6–8.

23. Косова Е.Г. Психическая ригидность как фактор развития посттравматического стрессового расстройства у сотрудников оперативных подразделений, перенесших боевой стресс: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. Томск, 2005.

24. Левитов Н.Д. Психические состояния персеверации и ригидности // Хрестоматия по психологии. М., 1977.

25. Лисина М.И. Развитие общения со сверстниками. //Дошкольное воспитание. 1985, №3, - 22 с.

26. Лун А.Н. Эмоции и личность. - М.: Знание, 2002. - 120 с.

27. Обухова А.Ф. Детская психология.- М.: Издательский центр «Академия», 2016. - 320с.

28. Рабочая книга школьного психолога/ И.В.Дубровина, М.К.Акимова, Е.М.Борисова и др.; Под ред. И.В.Дубровиной. - М.: Просвещение, 2003.
29. Райх В. Анализ характера. М., 1999.
30. Рождественская Е.А.Тревожность и ригидность в структуре личности больных неврозами и неврозоподобными расстройствами: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. Л., 1988.
31. Ролло Мэй. Смысл тревоги. М., 2005.
32. Рубинштейн С.А. Психология развития ребенка. - М: ЭКСМО, 2003. - 285с.
33. Смирнов А.А. Психология ребенка и подростка // Смирнов А.А. Избранные психологические труды: В 2 т.- М.: Педагогика, 2007. - Т. 1.
34. Степанченко О.Ю. Психическая ригидность и тревожность как индивидуальные факторы суицидального риска: Дис. ... канд. психол. наук. Томск, 1999.
35. Сухомлинский В.А. О воспитании. 3-е изд.-М.: Просвещение, 2000.- 289с.
36. Теплов Б.М. Простейшие способы факторного анализа // Типологические особенности высшей нервной деятельности человека. М., 1967.
37. Фромм Э. Психоанализ и этика. М., 1995.
38. Хоментаскас Г.Т. Семья глазами ребенка. - М., 1989. - 322 с.
39. Шуханова У.В., Воронина А.В. Этнопсихологические факторы риска психологического благополучия: Сб. науч. работ. Иркутск, 2006.
40. Эльконин Д.Б. Психологические вопросы формирования учебной деятельности в младшем школьном возрасте // Хрестоматия по возрастной психологии. - М.: ИПП, 2006.
41. Якобсон П.М. Эмоциональная жизнь школьника // Якобсон П.М. Психология мотивации. - М. - Воронеж, 2007.
42. Энциклопедический словарь медицинских терминов / Под ред. Б.В. Петровского. М., 1984.